

Hjelp, jeg er innkalt som vitne!

Mette Garmannslund

Kristian Utrimark
illustratør

METTE GARMANNSLUND nestleder i fagetisk råd og arbeider som privat-praktiserende psykologspesialist ved Institutt for psykologisk rådgivning i Bergen

«Tror du på alt pasientene dine sier?» Spørsmålet fikk jeg av en av rettens aktører første gang jeg som klinisk psykolog var innkalt som vitne. Jeg forsøkte så godt det lot seg gjøre å forklare viktigheten av å ta utgangspunkt i pasientens historie og opplevelse for å kunne hjelpe, og satt igjen med en skikkelig kjip opplevelse. Jeg følte at jeg hadde rotet det til, men også at jeg hadde blitt ugreit behandlet. I veiledning tok jeg, lett indignert og med skamfølelsen lurende like over overflaten, opp det ubehagelige ved opplevelsen. «Du fikk et teit spørsmål, men så trakk du jo rett i salaten», sa den kloke og mer erfarne. Selv om det kjentes litt vondt den gangen, var det viktig lærdom, for den kloke og erfarne hadde jo et poeng. Jeg fikk kanskje et unødvendig spydig formulert spørsmål, men det var ikke der det hadde gått galt. Jeg skjønnte ikke den rettslige settingen godt nok, var ikke tilstrekkelig bevisst på hvilken informasjon som var relevant, og hvordan den ville bli brukt, og var vant til å bli lyttet til heller enn å bli utfordret på en såpass direkte måte. Jeg hadde behandlerrollen som referanseramme da jeg svarte på spørsmålet, men dette var ikke relevant for retten, som skulle vurdere om barnet som var min pasient, hadde opplevd overgrep i hjemmet.

De færreste psykologer unngår å bli innkalt som vitne i rettslige prosesser i løpet av karrieren, og det er ganske vanlig å reagere med beredskap og usikkerhet. Psykologer blir gjerne innkalt i barnevernssaker, foreldretvister, straffesaker, erstatningssaker og annet. Av flere grunner kan det være spesielt krevende å gå fra en hjelper-rolle til en vitne-rolle. Man kan kjenne ubehag ved å gi informasjon som ikke nødvendigvis går i pasientens favør, som kan skade relasjonen og gi pasienten en følelse av å bli sviktet av sin fortrolige støttespiller. Man kan også kjenne seg presset til å vurdere forhold som egentlig ikke ligger til rollen man har, men som rettens aktører er opptatt av. Man kan kjenne et ønske om å rette opp misforståelser eller urett som synes begått mot pasienten ute i verden, og være bekymret for at budskapet ikke skal nå fram. Samtidig kan det å tre ut av terapirummet og inn i rettssalen nesten oppleves som å komme til et fremmed land, med annet språk, kultur og skikker.

Man må navigere i ukjent landskap, mye står på spill, og settingen legger begrensninger for muligheten til refleksjon og drøfting underveis.

Jeg hadde behandlerrollen som referanseramme da jeg svarte på spørsmålet, men dette var ikke relevant for retten

Etter hvert har rettssalen blitt et av mine daglige arbeidsrom. Jeg har blitt kjent med kulturen, språket og målsettingen med de rettslige prosessene, og kjenner meg trygg på egen rolle. Det har også blitt tydeligere for meg hvilke fagetiske dilemma jeg stadig vil stilles overfor, og hvordan disse kan håndteres. Min erfaring er at alle de fagetiske prinsippene er relevante når vi psykologer inntar vitneboksen.

Dersom jeg kunne skrudd tiden tilbake til mitt første vitnemål, hadde jeg mest sannsynlig raskere forholdt meg til at retten var opptatt av min pasients troverdighet, og informasjon som kunne underbygge eller utfordre riktigheten av det hun hadde fortalt. Jeg kunne reflektert rundt min *kompetanse* og *ansvar*, svart på det egentlige spørsmålet heller enn det som faktisk ble stilt, eller tydeliggjort et eventuelt manglende grunnlag til å svare. Jeg hadde raskere skjønt at aktøren som fremstod som arrogant, bare gjorde jobben sin. Jeg ville hatt fokus på min egen *integritet*, *redelighet* og *tydelighet* og det å opptre *ærlig*, *upartisk* og *respektfullt* overfor både pasienten og rettens aktører. Dersom dette var en sak der pasienten var voksen og skulle fritta meg for taushetsplikt, hadde jeg forberedt henne godt i forkant. Jeg ville med *respekt* for hennes *rettigheter*, *privatliv*, *selvbestemmelse*, *autonomi* og mulighet til å gi *informert samtykke* sagt hva jeg kunne risikere å bli spurt om, hva jeg da måtte svare, utforske hvordan dette kjentes for henne, og ved behov starte en reparasjonsprosess allerede da. Kanskje ville vi blitt enige om å involvere hennes advokat, som både kunne forberede meg på hva jeg måtte forvente å bli spurt om, og kanskje også gjøre en vurdering av hvor hensiktsmessig det var å føre meg som vitne. Jeg ville gått en grundig runde med meg selv for å avklare hvilken informasjon jeg satt med, og hva jeg grunnet *kompetansebegrensninger* ikke kunne uttale meg om. Var hun en voksen kvinne jeg møtte i individualterapi, kunne jeg ikke uttale meg om hennes evne til omsorg for barn eller hvor barna burde bo etter samlivsbrudd, dersom saken omhandlet dette. Hadde jeg ikke møtt hennes ekspartner, hadde jeg på ingen måte *kompetanse* til å uttale meg om denne, uavhengig av hvor troverdige beskrivelser pasienten hadde kommet med. Jeg ville ikke uttalt meg om diagnostiske kategorier eller muligheten for at pasienten for eksempel kunne utøve vold, uten å faktisk ha vurdert dette. Jeg kunne likevel lagt fram informasjon som kunne tenkes å være relevant, men vært åpen om eventuell usikkerhet og tvil. Uansett hvor mye urett pasienten min hadde møtt i sitt liv, og hvilke følelser dette vekket i meg, ville det være mitt ansvar å være bevisst på egen rolle, behov og vurderinger, slik at jeg ikke kom i *rollekonflikt* grunnet *redusert profesjonell distanse*.

Den umiddelbare skamfølelsen over mitt første vitnemål har etter hvert blitt erstattet av en noe rausere forståelse av den uvante og krevende situasjonen jeg stod i den gangen. Sett utenfra gjorde jeg nok ingen dramatiske feil, og det gikk mest sannsynlig bra for pasienten. Dersom jeg skulle gitt et råd til meg selv den gangen, ville det nok være å få veiledning fra den kloke og erfarne i forkant av vitnemålet. Da kunne jeg nytt godt av den unike systemkompetansen han hadde, kanskje vært bedre forberedt på hvilke faglige og fagetiske dilemma jeg kunne møte, og kanskje også hatt det litt lettere neste gang jeg ble innkalt.